

DAVID MAGNUSSON

DAVID MAGNUSSON hörde till en generation av pionjärer som i mitten av 1900-talet etablerade den moderna, akademiska psykologin i Sverige. Psykologi och pedagogik hade dittills utgjort en gemensam disciplin men utvecklades nu till två ämnen. När David Magnusson disputerade 1959 fanns fyra alldeles nyinrättade professurer i psykologi i landet. Den bakgrunden är betydelsefull för förståelsen av hans liv och gärning.

David var född 1925 och växte upp under enkla förhållanden i ett småländskt småjordbrukarhem, med far och mor och fyra syskon. Han återkom ofta till sina minnen av den tiden och betonade hur den präglade hans inställning till samarbete och till individens betydelse för helheten. Han betonade hur stark religiositet och naturlig och självklar arbetsfördelning i en jordbrukarfamilj lärt honom betydelsen av varje medlems nödvändiga insats i en strävsam tillvaro.

David drömde om att få studera, kanske bli lärare. Men för en bondpojke i mellankrigstiden var det på intet sätt givet att kunna studera vidare efter folkskolan. Han hade ändå sina föräldrars stöd för att börja i realskolan i Nässjö, men på villkor att han fortsatt skulle sköta sina sysslor i familjens jordbruk. Det innebar både tidiga morgnar och sena kvällar i ladugård och potatisåker. Småningom blev det också möjligt för

honom att söka till folkskollärarseminariet i Linköping, och där antogs han 1942 som yngste sökande.

Sedan följde ett antal år som folkskollärare i Stockholmsområdet varvat med tjänstgöring som skolpsykolog och fortbildning i barn- och ungdomspsykologi på Ericastiftelsen. Han uppmuntrades att inleda studier i psykologi vid Stockholms Högskola och där uppmärksammades han snart av professorn, Gösta Ekman. Ekman var enligt utsagor genuint ointresserad av administration och i David Magnusson fann han inte bara en strålande forskarbegåvning med stark motivation och stor arbetskapacitet, utan en person med sinne för effektiv organisering av både forskning och undervisning.

Vid det här laget hade inflytande från europeisk, kontinental psykologi och filosofi fått ge vika, inte minst i Stockholm, för impulser från amerikansk psykologi. Behavioristisk ansats med experimentella laboratoriestudier dominerade forskningsaktiviteterna. I denna miljö genomförde David som forskningsassistent ett antal välkontrollerade laboratoriestudier av mätteoretiska problem vid beskrivning av personlighetsdimensioner, helt inom ramen för vad som förväntades vid denna tid. När det sedan blev dags att välja avhandlingstema valde David dock ett tema utanför ramen och med tydligt praktisk relevans.

Vid den här tiden började psykologiska testmetoder användas vid rekrytering och urval av personal i arbetslivet. Som komplement till test på begåvning och olika förmågor användes också projektiva personlighetstest. Tillförlitligheten i form av reliabilitet och validitet hos dessa metoder var i stort sett okända, och David valde att granska dessa kvaliteter framför allt i det s.k. TAT-testet (där TAT står för the Thematic Apperception Test). De projektiva testen utgick från mångtydiga bilder/stimuli som testpersonen skulle ge en spontan kommentar/berättelse till. Testledaren förväntades sedan tolka testpersonens spontana kommentarer i ett antal personlighetsdimensioner och väga samman dem till en fritt formulerad beskrivning. David gjorde om tolkningsdimensionerna till skattningsskalor och anlidade fyra erfarna testledare som genomförde

Foto: Orasis foto/MÅ.

TAT-testningar av ett stort antal folkhögskolestuderande. Testledarnas skattningar användes för att testa metodens reliabilitet. För validitetsprövningen användes folkhögskolestudenternas kamratskattningar av varandras egenskaper. Avhandlingen, *A study of ratings based on TAT*, var klar 1959 och i starkt sammandrag kan man säga om resultaten att de var – i Davids egen formulering – ”not promising”.

I internationellt perspektiv var David inte ensam om detta slags städningsarbete på testområdet, men hans doktorsavhandling avslöjar att han inte tvekade att ta itu med en ytterst komplex frågeställning som krävde praktisk organisationsförmåga och som dessutom ägde rum utanför den trygga laboratoriemiljön där de flesta av hans kolleger höll till.

Genom avhandlingsarbetet kom David att bli den lärare på Psykologiska institutionen vid Stockholms universitet som i flera år kring 1960 undervisade på kursen i Testteori. För detta ändamål svängde han ihop en serie kompendier som han strax efter disputationen sammanställde till vad som skulle bli en klassisk lärobok i testteori. Den utgavs 1963 och kom att bli en stadig kompetensgrund att stå på för flera generationer yrkesverksamma psykologer. Den har med åren blivit översatt till tretton språk – senast kring millennieskiftet till kinesiska.

David tog nu itu med en idé som följt honom allt sedan tiden som lärare och skolpsykolog och som skulle leda fram till det som kom att bli hans vetenskapliga livsverk, det som inledningsvis kallades Örebroprojektet men som – vartefter det blev internationellt berömt – kom att benämnas ”Individual Development and Adjustment” (IDA).

David hade fascinerats av den individuella utvecklingen som han kunnat följa hos enskilda elever som han mött under sin tid som folkskollärare. Den utvecklingspsykologiska teori som han tog del av tycktes honom ofta förenklad och ointressant eftersom den inte kom åt samspelet mellan uppenbart betydelsefulla faktorer som individens inneboende förutsättningar, det sociala sammanhanget och den sociala och biologiska mög-
naden. Befintlig teori var grundad i empiriska studier av tvärsnittskaraktär och oftast med begränsad inriktning mot specifika utvecklingsfaser.

För att uppnå ny, betydelsefull kunskap krävdes i stället en analys av processer. Inte minst, menade han, måste man inse skillnaden mellan teoretiska modeller med syfte att studera individens funktionssätt vid en viss tidpunkt och modeller med syfte att analysera utveckling över tid.

Dessa tankar fick han möjlighet att ventilera med framträdande psykologer under en studieresa till USA 1963. Diskussioner med auktoriteter som Saul B. Sells, Robert Thorndike II, Raymond B. Catell och Joseph McVicker Hunt fick honom att känna att han var på rätt spår. Han började utforma ett teoretiskt ramverk som skulle inbegripa helhetsperspektiv och interaktionistisk ansats och som skulle kräva flervetenskaplig, longitudinell empiri. Han insåg också att när den ambitionen tas på allvar så får det dramatiska konsekvenser för både forskning och tillämpning. Det skulle kräva såväl omfattande fältarbete som vidareutveckling av statistiska analysmetoder och ett samarbete med åtskilliga specialister inom både beteendevetenskap och biomedicin. De vetenskapliga övervägandena och de organisatoriska och praktiska förberedelserna finns utförligt redovisade i en publikation från 1988, *Individual development from an interactional perspective*.

Det tog David några år att utveckla den teoretiska ramen, att komma fram till ett urval av signifikanta, psykologiska indikatorer, ett rimligt sätt att registrera betydelsefulla miljöförhållanden och att välja ut praktiskt hanterbara biologiska markörer. Men 1965 startade projektet. Till sin hjälp hade han docenten och tidigare studiekamraten från folkskoleseminariet, Anders Dunér, som blev en administrativt sammanhållande kraft i detta gigantiska forskningsprogram som involverade tre hela årskullar elever i Örebro skolor. Ett mångårigt samarbete inleddes med Skolförvaltningen i Örebro, likaså ett omfattande informationsarbete med muntlig och skriftlig information riktat till rektorer och lärare, lärarfacket och föräldraföreningarna i berörda skolor. Även lokala media kontaktades, avsikten var ju att följa dessa ungdomar med upprepade datainsamlingar under en längre tid och det gällde att från början förklara för så många som möjligt varför projektet var viktigt både på kort och på lång sikt.

Totalt omfattade de ingående årskullarna drygt 3 000 barn, varav en tredjedel hör till huvudgruppen som har följts till vuxen ålder. Omfattande datainsamling genomfördes under skolåren och därefter vid 26 års ålder samt för kvinnorna vid 43 och för männen vid 48 års ålder. Bortfallet har hela tiden varit ytterst begränsat, från skolåren finns ca 95% täckning och så sent som vid den senaste datainsamlingen var svarsprocenten 82%. Sedan David och de medarbetare som deltog från början har gått i pension ansvarar nu forskare vid Örebro universitet för det osedvanligt rika materialet.

Det är ogörligt att här sammanfatta resultaten av ett 50-årigt forskningsprogram som ännu pågår. Det får göras i andra sammanhang. Resultaten finns väl dokumenterade bl.a. i ett stort antal doktorsavhandlingar. Jag vill minnas att när David 1996 lämnade över ledningen av IDA-projektet uppgick antalet doktorsavhandlingar till ett trettioital som helt eller delvis baserats på IDA-material. Förutom Davids egna doktorander har ett stort antal inhemska och internationella forskare inbjudits till samarbete och fått möjlighet att utnyttja den mycket välskötta databasen för att undersöka individers utveckling över tid och för att pröva och utveckla nya analysmetoder.

IDA-projektet är ett imponerande exempel på holistisk, interaktionistisk longitudinell forskning och få liknande projekt av denna storlek har kunnat förverkligas på andra platser i världen. Det finns dock mängder av belägg för att det har inspirerat till nyskapande empirisk forskning även utanför utvecklingspsykologin. Men den största betydelsen av Davids vetenskapliga insatser ligger i ett ändrat synsätt, insikten att barnet måste betraktas som en funktionell helhet som därför måste studeras samtidigt i en mängd olika aspekter för att man ska förstå utvecklingen av goda och mindre goda anpassningsmönster. Detta synsätt ifrågasätts inte längre, men det förtjänar att sägas att det från början krävde en konsekvent och enträgen argumentation. David Magnusson drev denna utveckling från 1970-talet och framåt, som forskningsledare och handledare, som organisatör av internationella symposier och workshops, vid internationella

kongresser och i redaktioner för ledande vetenskapliga tidskrifter. David och hans IDA-grupp har attraherat doktorander och forskare från hela världen och därmed inspirerat till nyskapande forskning i alla världsdelar.

David har också lämnat viktiga spår *utanför* den akademiska världen, det gäller inte minst framväxten av psykologyrket. De intensiva år då han bland annat undervisade, planerade och genomförde laboratorieexperiment, skrev på sin avhandling och gifte sig med Anita och blev familjefar hann han också engagera sig på nationell nivå i uppbyggnaden av universitetsutbildningen i psykologi. Behovet av en kvalitetsutbildning av psykologer för praktisk verksamhet blev under denna tid alltmer angelägen. David hörde till dem som hade erfarenhet både från forskning och från praktisk psykologverksamhet och han kom att ingå i en grupp av akademiker som sakta men säkert, och med avsevärd möda, drev utvecklingen mot en enhetlig och yrkesinriktad universitetsutbildning. I den kretsen ingick för övrigt också en annan ledamot av denna akademi, Urban Dahllöf.

David Magnusson hörde också till dem som tidigt insåg att en etablering av psykologyrket i Sverige skulle kräva att en brokig skara av intresseorganisationer som bildats före och efter kriget måste förmås att samverka kring bildandet av ett svenskt psykologförbund. Först när detta var gjort kunde en nationell samordning av psykologernas yrkesutbildning åstadkommas. Det psykologförbund som han således var med om att starta, och där han under olika perioder var sekreterare, senare ordförande och till slut hedersledamot, lyckades slutligen efter avsevärda ansträngningar att åstadkomma en behörighetsordning för psykologer. Denna ordning gällde fram till dess att Socialstyrelsen äntligen 1978 övertog uppgiften att utfärda en statlig legitimation för psykologer.

David Magnusson har haft otaliga offentliga uppdrag, bara några exempel kan nämnas här. Han medverkade i statliga utredningar om det svenska

gymnasiet, om sjuksköterskeutbildningen och om forskarutbildningen. Han har spelat en aktiv roll i de flesta av de svenska forskningsråden. Som ledamot av Samhällsvetenskapliga forskningsrådet tog han redan 1972 upp frågan om forskningsetisk förhandsgranskning av samhällsvetenskaplig forskning, vilket efter olika försöksverksamheter ledde till att granskningen blev obligatorisk. Han har i omgångar ingått i Forskningsberedningen och haft uppdrag för Statsrådsberedningen och han har varit ledamot av styrelser i internationella vetenskapliga organisationer och haft styrelseuppdrag både inom akademien och i näringslivet. Bland utmärkelser kan nämnas att förutom medlemskapet i denna akademi, som inleddes 1977, var han ledamot av ytterligare sju vetenskapliga akademier i Sverige och utomlands, bl.a. Academia Europaea där han var vice ordförande under 90-talet. Han belönades också med hedersdoktorat vid flera europeiska universitet.

Vid sidan av alla krävande uppdrag var David också professor och prefekt på sin institution som han ledde mycket framgångsrikt till stor välsignelse för oss som verkade där. Bland allt som det innebar vill jag nämna den omsorg som David som prefekt lade ner på förberedelserna inför Stockholms universitets utflyttning till Frescati. Då behöll han is i magen och övertalade oss övriga att avvakta några år i innerstaden trots att våra lokaler där inte var helt optimala för sitt ändamål. I gengäld blev det sedan möjligt att flytta hela den stora institutionen dit där den nu legat i drygt 30 år i Frescati Hage, i en idyllisk sluttning ner mot Brunnsviken.

Man kan undra över, och imponeras av, hur en bondpojke från folkdjupet, förflyttad till en helt annan omgivning så snabbt kom att orientera sig i den akademiska världen och direkt få sikte på sådant som behövde förändras och utvecklas. David fick en gång frågan i en intervju om han haft några mentorer eller förebilder. Han hade funderat på saken men inte kunnat identifiera några mentorer. I andra sammanhang har han dock nämnt ett par personer som varit betydelsefulla för hans personliga utveckling och forskning. Den ene, som tycks ha gjort ett starkt intryck under uppväxten, var Olov Hartman, som i slutet av 1930-talet var kom-

minister i Nässjö församling. Han hade där mött Hartman som kristendoms lärare, kanske också i samband med att David tidvis tjänstgjorde som kantor i kyrkan. Den andra förebilden skulle ha varit professorn och utvecklingspsykologen Jan Gästrin som under Davids studietid var direktor för Ericastiftelsen och som rådde honom att påbörja universitetsstudier i psykologi.

David fick ett långt liv och kunde skörda frukterna av sina många strävanden. Han var uppenbart glad och stolt över sin familj med barn och barnbarn som det gått väl i livet. Dessutom tror jag att han var mycket nöjd med att det omfattande IDA-materialet är väl omhändertaget och erbjuder fortsatta möjligheter att pröva nya vetenskapliga frågeställningar.

Vi är också många, många, både inom landet och utomlands, som känner stor tacksamhet mot David Magnusson för de banbrytande insatser han gjort, för hans framsynthet och för hans aldrig sinande energi i strävan att upprätthålla en hög kvalitet i forskning och högre utbildning.

Gunn Johansson